

SZENT ISTVÁN URALKODÁSA

(1000–1038)

Szent László hermája

Születésének időpontjáról egykori feljegyzés nem maradt fenn, legvalószínűbbnek a 970-es évek végét tarthatjuk. A róla írt kislegenda szerint Esztergomban született, s szülei a **Vajk** nevet adták neki. A kutatók szerint a Vajk szó a török baj (gazda) szó kicsinyítőképzős változata. Biztosra vehető, hogy születése után azonnal megkeresztelték, a Stephanus nevet kapta. A nagylegenda szerint 14–15 éves korában apja őt jelölte ki utódjául. Házasságát Géza dinasztikus politikája szabta meg. A legfontosabb a németekkel való béke volt, ezért a bajor **Gizella hercegnő** kezét kérte meg fia számára. A házasságkötéskor a vitás területi kérdéseket is rendezték.

Apja halála után (997) István legfontosabb célja az volt, hogy **fejedelemmé avassák**. Főembereit és vitézeit Esztergomba hívatta, és itt történt meg a szertartás. Az esztergomi várban Istvánt egyházi szertartás mellett felövezték a megszentelt fejedelmi karral. Sokan ezt a kardot azonosítják a prágai Szent Vid székesegyházban őrzött karral, a szegényes díszítés miatt azonban a kutatók jelentős része nem tartja valószínűnek ezt a feltevést. Az új fejedelem **fő ellenfele Koppány** volt, aki magát tartotta a jogos örökösnek. Ő először Veszprém várát támadta meg, mely a királynéé volt. Ez a levirátus ősi szokása miatt történt, mert a szenior örökös elődjének feleségét és gyermekeit is „öröklí” (nehogy a vagyon más rokonságba kerüljön). István seregének vezérévé Hontot és Pázmányt tette. A csata előtt Szent Márton segítségét kérte, és fogadalmat tett, hogy ha győz, Somogyot a pannonhalmi apátságnak adományozza. István hadainak közeledtére Koppány felhagyott Veszprém ostromával. A két sereg valahol Veszprém és Várpalota között ütközött meg. István modernebb, nyugati módon felfegyverzett serege győzött Koppány könnyűlovas hadai felett. A csatában Koppány is életét vesztette. A megtorlás azóta is vitatéma, Koppány testét ugyanis felnégyelték, és négy különböző vár kapujára tűzték ki. Ez két szokást tükröz. A kereszténység szerint a paráználkodás büntetendő (és a levirátus szokását a kereszténység annak tekinti), a

István király születése

Koppány legyőzése

A KORONÁZÁS

Koppány legyőzése után a legfontosabb feladatot a keresztény királyság megalapítása jelentette. István fő célja az önálló egyházszervezet kialakítása és a koronázás volt, hiszen a korona a keresztény királyság jelképét jelentette. Célja megvalósítását több dolog is megkönnyítette. Kedvező volt a nemzetközi helyzet, hiszen **II. Szilveszter pápa** és **III. Ottó** német-római császár között barátságos volt a viszony, így a koronát a pápától lehetett kérni. A német befolyás érvényesülésétől sem kellett tartania, hiszen a korábbi Árpád-házi külpolitika már hangsúlyozta a császártól való függetlenséget. A helyzetet könnyítette az is, hogy a megbékélés lehetősége Bizánccal is megvolt, ha tehát a pápa megtagadja a koronát, a magyarok azt megkaphatták volna Bizánctól is. István tehát felismerte azt a pillanatot, mikor lehetővé vált a független magyar állam megteremtése. A kedvező külpolitikai helyzet mellett a magyarországi térítés is segítette István elképzeléseit. Szent Adalbert, majd Radla (Sebestyén) és **Asztrik (Anasztáz)** vezette a térítő munkát, s ez utóbbinak döntő szerepe volt István koronázásában s az első magyar érsekség megalapításában is. Ő hozta Rómából Magyarországra a pápa által átadott királyi felségjelvényeket, melyekkel Istvánt megkoronázták. A koronázás időpontja vitatott, vagy 1000. december 25-én, vagy 1001. január 1-jén történt. Az első a Nagy Károly-féle koronázáshoz (800. december 25), a második pedig az ezredvégi „világvége” elmúltához lenne köthető.

A koronázás a mainzi ordo (szertartásrend) szerint történt, s a korona nemcsak világi, hanem egyházi hatalmat is jelentett. Az uralkodót felszentelt papnak is tekin-

büntetés viszont már pogány jogszokást tükröz. Eszerint a paráználkodó büntetése a felnégyelés és testrészeinek kifüggesztése. A részeket Esztergomban, Veszprémben, Győrött és Erdélyben tűzték ki, s mindez egyben elrettentést is jelentett. A véres cselekedetet valószínűleg Saroltának tulajdoníthatjuk, de az anya döntését természetesen támogatta az ifjú fejedelem is, akinek hatalma megszilárdításához szükséges volt ez az ítélet.

tették, így egyházi ügyekben is dönthetett. Az államalapító királyok ezért általában országuk egyházának megszervezői is voltak, s a pápa Istvánnak is szabad kezet adott (**apostoli hatalmat**) a magyar egyház kialakítására és a térítésre. (Látható, hogy még az investitúraharcok előtt vagyunk!) Koronázása után azonban még mindig csak elméletben volt I. István egész Magyarország királya. Az ország egyesítését be kellett fejezni, amit Koppány után még két főúr ellenszegülése akadályozott. Az egyik az **erdélyi Gyula** volt, a másik **Ajtony**, aki a Maros és az Al-Duna vidékét uralta. Nem fogtak össze egymással, nem léptek fel fegyveresen István ellen, de önálló politikát folytattak, amit az új király nem engedhetett. 1003-ban István személyesen vezetett hadat Gyula ellen, aki harc nélkül megadta magát. A következő ellenfél Ajtony volt, aki mint görög keresztény, bízva a császár támogatásában, nem volt hajlandó behódolni. István hadjáratának időpontja vitatott, a történészek az 1008-as évet tartják valószínűnek. A királyi sereget Csanád vezette. Ajtony a csatában elesett, de István nem irtatta ki családját.

AZ ÁLLAMALAPÍTÁS

Egyházszervezés

Az egyházszervezés nyomban a koronázás után megkezdődött. Az uralkodót Asztrik segítette ebben, aki 1001 húsvétján ott volt Ravennában, mikor a pápa megalapította az **esztergomi érsekséget**, és Istvánnak szabad kezet adott püspökségek szervezésére. Az első esztergomi érsek Radla lett, majd Asztrik következett, aki korábban kalocsai püspök volt. Az érsek volt az ország első főpapja, vagyis prímása. Különleges előjogai közül talán a király koronázásának joga volt a legfontosabb. István összesen **tíz egyházmegyét** hozott létre. A püspökségek a következők voltak: veszprémi, győri, pécsi, egri, váci, csanádi, bihari és erdélyi. Az esztergomi püspökség már kezdetől egyben érsekség is volt, s valószínűleg a kalocsai is. István azonban nemcsak egyházmegyéket hozott létre, hanem gondoskodott fenntartásukról is. A tized jövedelem mellett a hatalmas földadományok jelentették az egyház gazdasági hátterét. A törvények szabályozták a templomba járást is, s ehhez a király templomokat is építtetett.

Ezeket ő látta el egyházi felszereléssel, a püspökök feladata csupán a szent könyvek biztosítása volt. Az egyházszervezettel párhuzamosan sokasodtak a kolostorok is.

Templom alapítása Óbudán

A leghíresebb a **pannonhalmi apátság** volt, amit már Géza idejében építeni kezdtek, de alapítólevelét csak 1002-ben állították ki. A korai alapítások közé tartozott még Pécsvárad és Zalavár apátsága is. Magyarországon ebben az időben a bencés irányzat volt a legelterjedtebb, de a keleti szerzetesség sem volt idegen. Ezt a veszprémvölgyi kolostor igazolja, amelyet István alapított görög apácák részére. Az adományozás Imre herceg menyasszonyának volt köszönhető, aki bizánci hercegnőként került Veszprémbe. Kolostorokat nemcsak az Árpád-háziak alapítottak, hanem a későbbiekben egyre több magánalapítással is találkozhatunk.

A királyi vármegyerendszer kiépítése

Az államszervezésben természetesen nélkülözhetetlen volt a politikai szervezet létrehozása. Ez annyit jelentett, hogy olyan központokat kellett kialakítani, amelyek biztosították a király hatalmát. Magyarországon ezt a **várak** jelentették. István német minta alapján szervezte a megyéket, de a magyar viszonyokhoz kellett igazodnia. A megyék határait a várak, az egyházmegyék és a törzsi területek szabták meg. A várak a 11. század elején, sőt még nagyon sokáig nem kő-, hanem földvárak voltak. Átmérőjük 100–300 méter volt, s a várfalakat fából ácsolt palánkokból és földsáncból készítették. Amennyiben a várak eredetét vizsgáljuk, akkor kisebb részük korábban épült szláv várakból vagy törzsfői szálláshelyekből maradt fenn, többségüket viszont Géza és István korában építették. Minden várhoz tartozott **várbirtok** és megfelelő számú **szolgálonép**, hiszen ez biztosította a vár ellátását. A földbirtokok nagy része a vár környékén feküdt, de előfordult az is, hogy távolabbi területek is hozzá tartoztak. A lényeg az, hogy nem összefüggő, hanem **elszórta elhelyezkedő földekről** volt szó. A várak élén a **várispán** állt. Neki voltak alárendelve a várjobbágyok, akik a katonaság tisztjeit adták. Feladatuk volt a vár védelme és a várhoz tartozó nép igazgatása, de ők adták az ország hadseregének döntő részét is. Közülük kerültek ki a vezető tisztviselők (százados, hadnagy, várnagy). A várhoz tartozó várnépek tagjai jogilag ugyan szabadok voltak, de örökösen a vár szolgálatához kötve. A várnépeket századokba szervezték, vagyis száz háztartásból álló egységekbe. Egy részüknek katonáskodnia kellett, de a többség pénz- és terményadóval „tartotta el” a várat. A várispánságok száma valószínűleg több volt, mint a vármegyék száma, vagyis nem mindegyik vár jelentett egyben megyeközpontot is.

A várispánságokra ráépülve jöttek létre a **vármegyék**, melyek feladata elsősorban közigazgatási és nem katonai volt. A szlávoktól átvett megye szó eredetileg határt jelentett, s a vármegye sem jelentett mást, mint a vár illetékességének határát, amelyen túl egy másik vár megyéje kezdődött. A vármegye tehát, szemben a szórta fekvő várföldekkel (a várispánsággal), kezdettől fogva **összefüggő terület** volt, amelynek határain belül nemcsak várnépek, hanem mindenféle egyéb népelemek, királyi, egyházi és világi birtokosok alattvalói éltek. A vármegyék száma kisebb volt, mint a várispánságoké, István korában 30–45 lehetett. Azoknak a váraknak, melyekhez megye is tartozott, a **megyésispán** állt az élén. (Ilyenkor a várispán és megyésispán ugyanaz a személy volt.) Ezt a tisztséget a király általában kísérete tagjainak adta, s a később épített várak többségét a megyésispánról nevezték el. Ő volt a fennhatósága alá tartozó terület legfőbb

bírája, és ő szedte be az adókat is. A megye jövedelmét növelte a vásárvám, a határain fizetett útvám és a folyók átkelőhelyeinél fizetett hídvám is. A jövedelmek kétharmad része a királyt illette, a maradék pedig az ispánnál maradt.

A várak mellett helyezkedett el a templom, lehetőleg szintén egy magaslaton. Bár nem a várban volt, a várispán oltalma alatt állt. A templom és a vár mellett – a vár alján – volt a vásártér. Itt a hét meghatározott napján **hetivásárt** tartottak. A legkorábbi vásárokat a vásárnapon (vasárnap) tartották, de később az egyház óhajára szombatra tették át a vásározás napját, hiszen vasárnap tiltott volt mindenféle munkavégzés. A későbbiekben a hét többi napján is tartottak vásárokat, amire azért volt szükség, hogy a kereskedők végiglátogathassák a különböző helyeken, különböző napokon tartott heti vásárokat.

Az udvari szervezet

A vármegyeszervezet mellett István király egységes udvarház-szervezetet is kiépített, amely az egész országot behálózta, és független volt a vármegyeszervezettől. Feladata a **királyi „udvar” ellátása** volt. Egy vármegyéhez több udvarház is tartozhatott. A várakhoz hasonlóan ezeket is szolgáló népek látták el, akik az udvarházak „tartozékai” voltak, s a megye dolgozó népességének nagyjából egyharmadát tették ki. Minden udvarházhoz tartozott egy-két kápolna, ahol a káplánok tevékenykedtek. Ezek vezetője általában az esztergomi érsek volt, s testületükből alakult a **királyi kápolna** szervezete. Ez nemcsak egyházi feladatokat látott el, hanem a király „irodáját” is jelentette, tagjai ugyanis mint jegyzők működtek.

Nemcsak királyi, hanem királynéi és hercegi udvarházak is voltak. Az udvari szervezet legfőbb vezetői már a 11. század közepétől a király körül teljesítettek szolgálatot („királyi udvar”). Ők állandóan kísérték uralkodójukat, aki folyamatosan udvarházról udvarházra járt egész kíséretével. A vándorlás során felélték az ott összegyűjtött élelmiszert, majd mentek tovább. A történészek sokat vitatkoznak az udvarházak eredetéről. Alapvetően a Karolingok birodalmából vette át István, de a közvetítésben a szlávoknak is szerep jutott.

Bár az uralkodó állandóan vándorolt kíséretével, természetesen volt **királyi székhely** is az országban. István uralkodásának elején a központ **Esztergom** volt, a jeruzsálemi zarándokút megnyitása után (1019) azonban megváltozott a helyzet. Ez az útvonal elkerülte Esztergomot, ezért a király új székhelyet létesített **Székesfehérváron**. Itt építtette fel a királyi bazilikát, mely az akkori Magyarország legnagyobb épülete volt. A templomot királyi kápolnának és temetkezőhelynek szánta. Székesfehérvárott tartották a későbbi időkben az éves „törvénynapot” is, mikor mindenki a király elé járulhatott sérelmeivel.

A földtulajdon kialakulása

A világi és egyházi kormányzás intézményrendszerének kiépítése mellett ugyanilyen fontos volt Istvánnak az is, hogy kialakuljon a **földesúri birtokok és jogok rendje**. („Hajoltunk a tanács egyakaró kérelmére, hogy ki-ki ura legyen az ő tulajdonának...”) Ez tulajdonképpen annyit jelentett, hogy meg kellett szüntetni a korábbi nagycsaládi birtoklást, és meg kellett honosítani helyette a földmagántulajdont. Ez utóbbit már uradalomnak nevezhetjük, hiszen a föld birtoklása volt a lényeges. (A korábbi szállásváltó gazdálkodásban a gazdagoknak az állatok feletti tulajdonjog volt a fontosabb, hiszen télen-nyáron vándoroltak.) Ezen kellett változtatnia Istvánnak, és sikerét bizonyítja az, hogy az ő birtokrendezése vált az Árpád-kori földbirtoklás alapjává: az előkelő nemzetségek általában az István korában élt ősükről nevezték el magukat (de genere x), s a törvények az akkoriban kapott földet hívták **nemzetségi birtoknak**. Ezek a birtokok örökölhetőek voltak oldalágon is (pl. unokatestvér). („Kinek-kinek szabad legyen azt, ami az övé, a maga feleségének, fiainak és leányainak, szintűgy rokonainak vagy az egyháznak osztania és adnia”). A későbbi **adománybirtokok** csak egyenes ágon voltak örökölhetőek, amennyiben ez nem volt lehetséges, visszaszálltak a királyra.

A földbirtokoknak **három típusát** különböztethetjük meg. Az egyházi birtokok jelentősen hozzájárultak a földmagántulajdon rendszerének kialakításához, hiszen kezdetől fogva a föld birtoklása volt a fontos. Ezeket felosztani sem lehetett, elidegeníthetetlenek voltak, ezért nevezték „holtkéz”-nek őket (hiszen az egyház nem „halhat ki”). Már a korai időkben is írásban rögzítették nagyságukat, sőt később határaikat is. Az egyházi birtokok mellett kialakultak a világi birtokok is. A királyhű nemzetségek megtarthatták birtokaik jelentős részét, s mellettük a külföldről érkezett lovagok részesültek hatalmas földadományokban. Az ő leszármazottaikat később egyenrangúnak tekintették az ősi magyar nemzetségekkel. A világi birtokügyleteket egészen a 13. századig nem rögzítették írásban, tanúk garantálták a szóbeliség megmaradását az emlékezetben. A harmadik birtoktípust a királyi birtokok adták. Bár egyházi és világi nagybirtokokról beszéltünk, ezek össz nagysága elenyésző volt azokhoz a hatalmas területekhez képest, melyek a király uradalmához tartoztak. Nemcsak a királynak, hanem a királynének és a hercegeknek is voltak földjeik, s ezek szintén az Árpád-nemzetség magánvagyonát jelentették.

István törvényei

István király **két törvénykönyve** csak másolatokban maradt ránk, egy 12. századi kódexben és több 15–16. századi kéziratban. Sokat vitatkoztak a törvénykönyvek eredetiségéről, ugyanis több szó szerinti átvétel is található bennük más művekből, de a legnagyobb részük önálló alkotás. Egészen biztosan hatással volt Istvánra a nyugati világi és egyházi törvényhozás, kivált a bajor népjog. Az eredetiség mellett a másik vitatéma a törvénykönyvek keletkezési ideje. Az uralkodó a törvényeket nem egyedül hozta, hanem „Magyarország püspökeivel és főuraival együtt”, tehát **megbeszélte a**

királyi tanáccsal. A szöveget az udvari káplán foglalta írásba. A kutatásokból kiderült az is, hogy a törvénykönyvek nem tartalmazzák István összes rendelkezéseit, hiszen később Könyves Kálmán hivatkozik olyan István-kori törvényekre, melyek nem találhatóak meg itt. Valószínűleg a gazdasági életre (kereskedelem, pénzverés stb.) vonatkozó intézkedéseket „tüntette el” az utókor, mert a fejlődés során elavultakká váltak.

Az első törvénykönyv 35 cikkelyből áll, s csak a szabadokra vonatkozik. Az egyháznak és a szolgáknak külön törvényeik voltak.

A könyvben a következő csoportokat figyelhetjük meg:

- az egyház és a papság helyzetére vonatkozó általános rendelkezések,
- az új birtokrend biztosítása,
- a keresztény vallásgyakorlás biztosítása,
- az erőszakos cselekmények megakadályozása,
- az esküszegés büntetése,
- a földesúr jogának biztosítása népei felett,
- az özvegyek és árvák jogainak védelme,
- a boszorkányok és varázslók büntetése.

A második törvénykönyv 20 cikkelye kiegészítő jellegű. A korábbi törvényeket pontosítja vagy módosítja.

Mivel a törvények többsége tartalmazza a büntetést is, a törvénykönyvek jellegüket tekintve **büntető törvénykönyvek** voltak. A törvényhozás érdekessége, hogy sok bűn büntetését az egyházi bírászkodásnak engedi át (a gyilkosságot is csak akkor büntette, ha magántulajdont sértett). Az egyház a bűnöst a vezeklés különböző módozataival sújtotta. A bírászkodásban **kétféle elv érvényesült**. Az egyik a függőség elve volt, ami annyit jelentett, hogy az előkelők ítélezhettek alattvalóik felett. Eszerint a király ítélezett például egyházi birtokügyekben vagy a legnagyobb méltóságok ügyeiben is. A másik a területi elv volt, melynél az ispán és a megyék bírái a saját területükön élők felett bírászkodtak. Bár a két elv keresztelhetette egymást, mindkettő érvényesült.

Ha a törvényhozás fejlettségét vizsgáljuk, akkor a következőket kell megnéznünk: mennyiben érvényesül a bosszúállás elve, az egyezkedés elve és a központi büntetőjog. Ezek egyben fejlődési fokozatokat is jelentenek, arányuk döntő a törvények fejlettségének megítélésében. A nemzetségi vérbosszúnak nyomait sem találjuk István törvényhozásában, ezen tehát túllépett a fejlődés, foglalkozni sem kellett vele. A törvényekre kisebb részben az egyezkedés elve érvényes, de István túllépett ezen is és a **központi** büntetőtörvényt erőltette. A törvények fejlettségét vizsgálva másik szempontunk a keresztény erkölcs szem előtt tartása lehet. Természetesen István törvényei mai szemmel nézve rendkívül szigorúak, de a korabeli törvényhozókhoz képest humanusabbak, enyhébbek. (Ehhez hozzájárult az is, hogy a 8. századi népjoghoz kötődött, mely nem tartalmazott kemény büntetéseket.) Ennek fontos következménye volt az, hogy Magyarország vonzó terület lett a bevándorlók számára.

A gazdasági ügyekkel a **kincstár** (camara vagy fiscus) foglalkozott. Természetesen a kincstár nem a drágaságok és kincsek gyűjteményét jelentette csupán, hanem minden jövedelmet idehordtak, ami a királyság fenntartására szolgált. A kora középkor folyamán az „adó” legnagyobb részét **természetben fizették**, vagyis a király és kísérete felélte az összegyűjtött terményeket. Másfajta jövedelmei is voltak azonban az uralkodónak: vámok (folyami-, rév-, vásár-, híd-, határvámok), áruk kivitele (só, ló, ökör, ezüst), sókereskedelem, pénzverés, ezüstmányászat és bírságok. Emellett volt állami adó is, melyet vagy füstpénznek neveztek, vagy „szabad dénárok”-nak. Ez utóbbi évi 8 dénárt jelentett, amit a szabadoktól szedtek be. A pénzforgalomhoz természetesen szükséges volt az ebben az időben már létező pénzverés.

István már koronázásakor veretett pénzt, de ez nem került be a kereskedelmi forgalomba (felirata LANCEA REGIS = a király lándzsája volt). **Rendszeres pénzverés** 1020 után kezdődhetett, s ehhez mintának II. Henrik regensburgi dénárját használták. Mindkét oldalán kereszt volt, STEPHANUS REX (István király), illetve REGIA CIVITAS (királyi város) feliratokkal. A finom ezüsből vert pénz főleg az északi országokban terjedt el, s közkedveltségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy hamisították is. A magyar király pénzverőhelye kezdetből fogva Esztergom volt.

ISTVÁN KÜLPOLITIKÁJA

Külpolitikájában István **igyekezett apja békepolitikáját folytatni**, s ha háborúba keveredett is, azt nem ő kezdeményezte. A **németekkel** való jó kapcsolat biztosítékát a kezdeti időszakban az jelentette, hogy felesége révén sógora lett II. Henrik császár. 1024-ben azonban ez megváltozott, hiszen II. Konrád lett a német király, aki a diplomácia helyett a fegyvereket helyezte előtérbe, s Magyarországot igyekezett hűbéresévé tenni. Konrád egy sikertelen támadást is intézett István ellen, s a két fél 1031-ben békét kötött. A lengyelekkel már korábban is barátságtalan volt a viszony, de ezt tovább élte a német kapcsolat. A **lengyelek** ugyanis 1003 és 1018 között háborúban álltak a németekkel Szilézia, Cseh- és Morvaország birtoklásáért. A magyarok ekkor még a németek oldalán álltak, de a harcokba csak akkor kapcsolódtak bele, mikor a lengyelek magyar határvárat foglaltak el. István ezeket visszafoglalta, s az 1018-as német–lengyel béke a magyarok számára is nyugalmat jelentett.

A dél felé irányuló diplomácia bonyolultabb volt az előzőeknél. István kezdetben elődei **Bizánc**-ellenes politikáját folytatta. A bolgár trónörökshöz adta feleségül egyik hűgát, de katonailag nem volt hajlandó segíteni a bolgárok Bizánc-ellenes harcát. Emiatt azonban a bolgár herceg elűzte várandós állapotban levő magyar feleségét, s a magyar–bolgár viszony ellenségessé vált. Eközben 1009-ben létrejött a magyar–velencei szövetség, ugyanis a velencei doge (Orseolo Ottó) feleségül vette István másik hűgát. Mivel Velence hűbéri viszonyban volt Bizánccal, ez a házasság is a bolgárokkal való szakítást véglegesítette. A Bizánchoz való közeledést igazolta az, hogy a magyarok 1015 körül bekapcsolódtak Bizánc oldalán a bolgárellenes harcokba. A kapcsolatot még szorosabbá tette, hogy Baszileosz császár az egyik hercegnőt Imre herceg-

hez, a magyar trónörökshöz adta feleségül. Ezzel az 1010-es évek végére Magyarország külpolitikai helyzete nagyon kedvező lett. A két császársághoz dinasztikus kapcsolatok fűzték az Árpád-házat, s ez az ország számára a nyugat és kelet közötti kapcsolattartó szerepet jelentette. Ezt szolgálta az 1019-ben megnyitott **jeruzsálemi zarándokút** is, mely bekapcsolta Magyarországot az európai vérkeringésbe. Az új biztonságot jelentett a zarándokok és kereskedők számára, ezért Európa-szerte népszerű volt. István a zarándokok közül többet is megnyert az országnak, így maradt itt például Gellért is. A zarándokok útjának megkönnyítésére István négy szállóházat is alapított Magyarországon kívül.

A trónutódlás

Bár fiához írt „Intelmeiben” István az **alkalmasságot (idoneitást)** jelölte a legfontosabb feltételnek a trón utódlásához, az öröklés kérdése jóval bonyolultabbá vált. Istvánnak két fia volt. Az idősebb (Ottó) korán meghalt, így az ifjabbik, **Imre** lett a trónörökös. István gondos neveltetésben részesítette, tanítását Gellért püspökre bízta, és később ő lett a királyi testőrség parancsnoka. 1031-ben azonban tragikus fordulat történt, Imre herceg egy vadászatban balesetet szenvedett és meghalt. Fia halála teljesen összetörte Istvánt, aki ekkortól egyre buzgóbb vallásosságban keresett vigaszt. Az új utód csak István nagybátyjának (Mihálynak) fia, **Vazul** lehetett, a király azonban nem tartotta őt alkalmasnak a trónra; könnyű természetűnek, „pogánynak” ítélte. Ezért az alkalmisság elvét tartva a legfontosabbnak, hűgának fiát, **Orseolo Pétert** jelölte utódjául. Erre Vazul – állítólag – merényletet tervezett a király ellen, mire István megvakíttatta és száműzte, három fia (András, Béla, Levente) pedig külföldre menekült. A közvélemény szemében a problémát az okozta, hogy a jogos örökös száműzték, és egy idegent ültettek a helyére. Ezzel Szent István az Árpád-házi fiúágot zárta ki az öröklésből, s így viharos évtizedeket hozott az országra. István **1038. augusztus 15-én hunyt el**, és Székesfehérvárott, az általa emelt bazilikában helyezték örök nyugalomra.

Imre herceg temetése és Vazul megvakítása